

Capitolul I

Sfera controlului judiciar al urmăririi penale

1. Considerațiuni preliminare.
2. Acțiunile de urmărire penală autorizate de judecătorul de instrucție.
3. Măsurile speciale de investigații autorizate de judecătorul de instrucție.
4. Măsurile procesuale de constrângere și alte măsuri aplicate cu autorizarea judecătorului de instrucție.

1. Considerațiuni preliminare

Conform prevederilor art. 20 din Constituția RM, orice persoană are dreptul la satisfacție efectivă din partea instanțelor judecătorești competente împotriva actelor care violează drepturile, libertățile și interesele sale legitime, drept garanție a respectării legalității în cadrul procesului penal.

„Articolul 13 din Convenția Europeană stabilește că orice persoană ale cărei drepturi și libertăți recunoscute de Convenție au fost încălcate are dreptul să se adreseze efectiv unei instituții naționale, chiar și atunci când încălcarea s-ar datora unor persoane care au acționat în exercitarea atribuțiilor lor oficiale.”¹

În opinia Plenului CSJ, „... controlul judiciar al procedurii de urmărire penală constă în verificarea de către o instanță independentă și imparțială, sesizată în modul prevăzut de lege, a acțiunilor organului de urmărire

¹ HP CSJ nr. 3 din 09.06.2014 Cu privire la aplicarea de către instanțele judecătorești a unor prevederi ale Convenției Europene pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale (pct. 12).

penală și a organului care efectuează activitate operativă de investigație în scopul depistării și înlăturării încălcărilor drepturilor omului încă la faza de urmărire penală și asigurării respectării drepturilor, libertăților și a intereselor legitime ale participanților la proces și a altor persoane.”¹

„În statele în care procurorul supraveghează urmărirea, este prevăzută posibilitatea părților de a-i ataca hotărârile și acțiunile în fața unui judecător. Observăm, astfel, tendința generală de îndreptare a procesului penal spre un control riguros și imparțial din partea autorității judecătorești.”²

Conform art. 6 pct. 24) Cod de procedură penală, judecător de instrucție este judecătorul abilitat cu unele atribuții proprii urmăririi penale, precum și de control judiciar asupra acțiunilor procesuale efectuate în cadrul urmăririi penale. „Judecătorului de instrucție îi revine sarcina de a cenzura orice pretins abuz al organului de urmărire penală.”³

Potrivit art. 29 alin. (3) CPP, „În cadrul instanței judecătorești, ca organ judecătoresc cu atribuții proprii în desfășurarea procesului penal, în faza de urmărire penală funcționează judecători de instrucție.”

„Funcția sa se rezumă la controlul judiciar al procedurii prejudiciare și este separată de funcția instanței de judecată, care soluționează fondul cauzei penale ca rezultat al examinării nemijlocite a probelor, cu participarea părților.”⁴

Analiza prevederilor art. 6 pct. 24), art. 41 și art. 300 CPP, denotă că competența în realizarea controlului judiciar revine judecătorului de instrucție.

Din definiția dată judecătorului de instrucție, în art. 6 pct. 24) CPP, distingem 2 domenii de activitate:

¹ HP CSJ nr.7 din 04.07.2005 Cu privire la practica asigurării controlului judecătoresc de către judecătorul de instrucție în procesul urmăririi penale (pct. 1).

² Ursu Sergiu. Contestarea și verificarea hotărârilor judecătorului de instrucție. Studiu comparat. În: Revista de Științe penale. Anul II. 2006. p. 199.

³ DCC nr. 54 din 13.04. 2021 de inadmisibilitate a sesizării nr. 20g/2021 privind excepția de neconstituționalitate a art. 279/1 alin. (2) CPP (disjungerea cauzelor penale) (pct. 32).

⁴ Răspunsul CSJ la întrebările adresate de CC la 15.10.2016 în legătură cu Sesizarea nr. 84g/2016, disponibilă: <http://csj.md/index.php/despre-curtea-suprema-de-justitie/mass-media-si-relatiile-cu-publicul/788-obligatia-pozitiva-a-autoritatilor-de-a-notifica-persoana-supusa-unor-masuri-speciale-de-investigatie-despre-rezultatele-acestora-distrugerea-suportului-material-pe-care-se-afla-stenograme-inregistrate-in-mod-ilegal-si-efectele-acesteia-pentru-dreptul-la> (accesat: 20.09.2021).

- controlul judiciar asupra acțiunilor și măsurilor procesuale realizate în cadrul urmăririi penal;
- realizarea unor atribuții ale organului de urmărire penală în cazurile expres prevăzute de lege.

În conformitate cu prevederile art. 41 CPP, judecătorul de instrucție asigură controlul judecătoresc în cursul urmăririi penale prin:

- 1) dispunerea, înlocuirea, încetarea sau revocarea arestării preventive și a arestării la domiciliu;
- 2) dispunerea liberării provizorii a persoanei reținute sau arestate, revocarea ei, ridicarea provizorie a permisului de conducere a mijloacelor de transport;
- 3) autorizarea percheziției, examinării corporale, punerii sub sechestru a bunurilor, ridicării de obiecte ce conțin secret de stat, comercial, bancar, a exhumării cadavrului¹;
- 4) dispunerea internării persoanei în instituția medicală;
- 5) autorizarea interceptării comunicărilor, reținerii, cercetării, predării, percheziționării sau ridicării trimiterilor poștale, înregistrării de imagini;
- 6) audierea martorilor în condițiile art. 109, 110 și 110/1 CPP:
 - 6/1) examinarea cererilor privind accelerarea urmăririi penale;
 - 6/2) autorizarea, la demersul procurorului, a efectuării măsurilor speciale de investigații, date prin lege în competența sa;
 - 6/3) examinarea contestațiilor depuse de către părțile în proces privind acțiunile procurorului ierarhic superior.

În cadrul controlului judiciar al procedurii prejudciare, judecătorul de instrucție își realizează atribuțiile, care cuprind următoarele direcții de activitate, pe care le desprindem din conținutul art. 300 CPP:

- examinează demersurile procurorului privind autorizarea efectuării acțiunilor de urmărire penală, măsurilor speciale de investigații și de aplicare a măsurilor procesuale de constrângere care limitează drepturile și libertățile constituționale ale persoanei.

¹ În Hot. CtEDO Iorga c. Moldovei 23.03.2010, §.§. 33-35, a fost criticată omisiunea autorităților de a obține o decizie promptă privind exhumarea, disponibilă: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-97883> (accesat: 28.05.2021).

- examinează plângerile împotriva actelor ilegale ale procurorului, organelor de urmărire penală, precum și ale organelor care exercită activitate specială de investigații
- examinează cererile privind accelerarea urmăririi penale.

În opinia Plenului CSJ, concordantă cu prevederile art. 41 CPP, activitatea judecătorului de instrucție privitor la controlul judiciar în cadrul urmăririi penale se divizează în patru direcții:

- „a) atribuții legate de examinarea demersurilor procurorului privind autorizarea efectuării acțiunilor procesuale penale sau a exercitării activității operative de investigații;
- b) atribuții proprii organului de urmărire penală;
- c) atribuții legate de aplicarea măsurilor procesuale de constrângere;
- d) atribuții legate de soluționarea plângerilor împotriva actelor ilegale ale organelor de urmărire penală, ale organelor care exercită activitatea operativă de investigații, precum și plângerile împotriva acțiunilor ilegale ale procurorului.”¹

Curtea Constituțională reține că art. 41 CPP RM, prevede competența judecătorului de instrucție în cadrul controlului judecătoresc, stabilind în mod limitativ cazurile în care acesta este competent în cursul urmăririi penale.²

„Prin stabilirea dreptului apărătorului de a contesta refuzul organului de urmărire penală privind administrarea probelor suplimentare, inclusiv prin faptul învestirii judecătorului de instrucție cu dreptul de a efectua unele acțiuni procesuale la cererea apărării, are loc dezvoltarea instituției controlului judiciar fără extinderea competenței judecătorului de instrucție, asigurându-se, în același timp, pe cât este posibil, principiul „egalității armelor.”³

¹ HP CSJ nr.7 din 04.07.2005 (pct. 1)

² DCC nr. 161 din 2.11.2021 de inadmisibilitate a sesizării nr. 113g/2021 privind excepția de neconstituționalitate a art. 151 alineatele (1) și (2) din Legea nr. 514 din 6 iulie 1995 privind organizarea judecătorească (competența examinării de către judecătorul de instrucție a cauzelor contravenționale) (pct. 29).

³ Roșca I. Controlul judiciar al procedurii prejudiciare – garanție în realizarea principiului contradictorialității. În: Revista Națională de Drept. 2008. nr. 5. p. 68.

În cauza Sochichiu c. Moldovei, CtEDO a observat lipsa mijloacelor de exercitare a controlului efectiv de către instanțele de judecată asupra organelor de investigație. „În opinia Curții, procuratura Chișinău nu era obligată să execute în întregime instrucțiunile primite de la instanța de judecată și instanța nu avea altă opțiune decât să anuleze deciziile procurorilor de fiecare dată.”¹

În Hot. Ipati c. Moldovei din 05.02.2013,² CtEDO a constatat că, „... reclamantul a contestat de trei ori ordonanța privind încetarea investigației a pretensei maltratări. De două ori contestațiile reclamantului au fost admise, cauza fiind remisă la procuror pentru reexaminare, pe când a treia oară procurorul ierarhic superior a respins contestația acestuia. Este adevărat, după cum a fost susținut de Guvern, că reclamantul putea în continuare să conteste ordonanța din 20 iulie 2011 în fața judecătorului de instrucție. Totuși, Curtea a notat că judecătorul de instrucție putea doar anula ordonanța și trimite cauza la reexaminare la același procuror, care deja a încetat investigația de trei ori. Curtea a constatat că încetarea repetată de către procuror a investigației și faptul că judecătorul de instrucție putea doar anula ordonanțele procurorului, a determinat ineficiența remediei invocat de Guvern.”

Mai târziu, CtEDO reține în cauza Struc c. Moldovei (Decizia din 09.11.2021, §.9) că reclamantul în cauză nu a contestat inacțiunea procurorului în fața unui judecător de instrucție, deși dispozițiile art. 313 CPP i-au oferit această posibilitate.³

Realizarea procedurilor probatorii prevăzute în art. 110 și 110/1 CPP în cadrul urmării penale, de către un subiect care nu realizează funcția de acuzare sau apărare (adică de un organ independent), inspiră încredere și garanții suplimentare de nepărtinire în procesul de administrare a

¹ „Curtea reiterează că situațiile similare s-au întâlnit și în multe alte cauze împotriva Moldovei privind articolul 3 al Convenției, cum ar fi, spre exemplu, Corsacov v. Moldova (nr. 18944/02, 4 aprilie 2006), Gurgurov v. Moldova (nr. 7045/08, 16 iunie 2009) și Mătăsaru and Savițchi v. Moldova (nr. 38281/08, 2 noiembrie 2010), unde, ca și în această cauză, cauzele au fost trimise de la procuratura la instanțele de judecată și înapoi.” Hot. CtEDO Sochichiu din 15.05.2012, §. 41, disponibilă: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-124576> (accesat: 19.11.2019).

² Disponibilă: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-127833> (accesat: 19.11.2019).

³ „Aminteste că a considerat deja că această cale de atac era efectivă (Cuprianov c. Republicii Moldova (dec.), nr. 34115/09, §§ 17-19, 26 martie 2013, și Doroseva c. Republicii Moldova, nr. 39553 / 12, § 21, 28 aprilie 2015)”, disponibilă: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-214150> (accesată: 09.12.2021).